॥ १० ॥११॥१२॥१३॥१४॥ १५ ॥ कथंघनत्वमुपपद्यतेइत्यतआह तस्येति षष्ठीसप्तम्यर्थे तस्मिन्मारुतयुक्तेग्नौआकाशमध्येभ्रमतियःस्नेहाश्रयोजलंतत्संघातत्वमितिस्पष्टं एवंमानसस्यसृष्टिर्मानस्येवत त्सामान्यादस्मदादीनामपीयंसृष्टिःस्वमवन्मानसस्यैवेत्यध्यायतात्पर्यम् अतएवद्वितीयशिरोवदस्याअसत्त्वंप्रागुक्तंसंगच्छते॥१६॥१७॥ इतिशांति॰मो॰नै॰भा॰त्र्यशीत्यधिकशततमोऽध्यायः॥१८३॥ ननुचतुर्मुखेनमनसासृष्टाःपंचधातवआकाशादयःस्वामाकाशादिवदांतराःसंतःकथंबाह्यलोकानामावरकाइत्युपपद्यतेइत्याह तएतेइति यान्ब्रह्मासृजत्तेएतेइतिकथमित्यग्रिमेणसंबंधः एतेकेयेमहाभूतसंज्ञाः यैश्चलोकाआवृताइतियोजना ॥ १ ॥ तथाब्रह्मणासृष्टानांजरायुजादीनांचैवंप्रत्येकंमानसानिपंचभूतानिसंति स्वमेतद्दर्शनात् ततश्चकथंब्रह्मसृष्टानामेवपंचानांभूतानांमहाभूतत्वंनास्मदादिसृष्टानांभूतत्वं यतःसर्वेषांमानसत्वाविशेषात् प्रातिभासिकत्वेनक्षुद्रभूतत्वं ईशसृष्टानांतुमहाभूतत्वं तथाचप्रातिभासिकव्यावहारिकयोर्बाध्याबाध्ययोःप्रपंचयोर्भेदएष्टव्यइतिआक्षेप्तुरभिप्रायः ॥ २ ॥ अमितत्वमेवमहच्छ

ततःसलिलमुत्पन्नंतमसीवापरंतमः ॥ तस्माच्चसलिलोत्पीडादुदतिष्ठतमारुतः॥ १० ॥ यथाभाजनमच्छिद्रंनिःशब्दमिवलक्ष्यते॥ तच्चांभसापूर्यमाणंसशब्दंकुरुतेऽनिलः ॥ ११ ॥ तथासलिलसंरुद्धेनभसोंतेनिरंतरे ॥ भित्वार्णवतलंवायुःसमुत्पततिघोषवान् ॥ १२ ॥ सएषचरतेवायुरर्णवोत्पीडसंभवः ॥ आकाशस्थानमासाद्यप्रशांतिंनाधिगच्छति ॥ १३ ॥ तस्मिन्वाय्वंबुसंघर्षेदीप्ततेजामहाबलः ॥ प्रादुरभूदूर्ध्वशिखःकृत्वानिस्तिमिरंनभः ॥ १४ ॥ अग्निःपवनसंयुक्तःखंसमाक्षिपतेजलं ॥ सोग्निर्मारुतसंयोगाद्घनत्वमुपपद्यते ॥ १५ ॥ तस्याकाशंनिपतितःस्नेहस्तिष्ठतियोपरः ॥ ससंघातत्वमापन्नोभूमित्वमनुगच्छति ॥ १६ ॥ रसानांसर्वगंधानांस्नेहानांप्राणिनांतथा ॥ भूमिर्योनिरिहज्ञेयायस्यांसर्वंप्रसूयते ॥ १७ ॥ इतिश्रीमहाभारतेशां॰मो॰भृगुभरद्वाजसंवादेमानसभूतोत्पत्तिकथनेत्र्यशीत्यधिकशततमोऽध्यायः॥ १८३॥ ॥ ७ ॥ भरद्वाजउवाच तएतेधातवःपंचब्रह्मायानसृजत्पुरा ॥ आवृतायैरिमेलोकामहाभूताभिसंज्ञिताः ॥ १ ॥ यदासृजत्सहस्राणिभूतानांसमहामतिः ॥ पंचानामेवभूतत्वंकथंसमुपपद्यते ॥ २ ॥ भृगुरुवाच अमितानांमहाशब्दोयांतिभूतानिसंभवं ॥ ततस्तेषांमहाभूतशब्दोयमुपपद्यते ॥ ३ ॥ चेष्टावायुःखमाकाशमूष्माग्निःसलिलंद्रवः ॥ पृथिवीचात्रसंघातःशरीरंपांचभौतिकं ॥ ४ ॥ इत्येतैःपंचभिर्भूतैर्युक्तंस्थावरजंगमं ॥ श्रोत्रंघ्राणंरसःस्पर्शोदृष्टिश्चेंद्रियसंज्ञिताः ॥ ५ ॥

ब्दार्थोनत्वबाध्यत्वमित्याहामितानामिति अमितेषुअमितत्वादित्यर्थः यतःसंभवंयांतितत्तोहेतोर्भूतानीत्यर्थः ततश्चानंतत्वोत्पन्नत्वयोरुभयत्राविशेषात्नव्यावहारिकप्रातिभासिकयोर्महाभूतसंघयोर्भेदइत्यर्थः ॥३॥ कार्यमात्रेव्याप्तिंप्रदर्शयन्नमितत्वमेवाह चेष्टेति खंसुषिरं अत्रशरीरेद्रवोलोहितादिसंघातः कठिनंमांसास्थ्यादि ॥ ४ ॥ श्रोत्रंखं घ्राणंपृथिवी रसोरसनेंद्रियंजलं स्पर्शःस्पर्शनेंद्रियंत्वक्वायुः दृष्टिश्चक्षुरिंद्रियंतेजः श्रोत्रादीनांखादिगुणान्शब्दादीन्प्रतिग्राहकत्वात्खाद्यात्मकत्वं श्रोत्रादीनांखाद्यात्मत्वोपपादनंदृष्टांतसिद्ध्यर्थम् तथाचायंप्रयोगः मेयमातारौसमानजातीयौग्राह्यग्राहकत्वात्शब्दश्रोत्रादिवदिति तथाचप्रमातुश्चेतनाभिन्नत्वेनप्रमेयस्यापितथात्वमित्यद्वैतसिद्धिः ॥ ५ ॥

Digitized by Google